84.3АБ
Х 23

М. Аҳашба.

АЧАҢӀӀАРА

АШЕСА

Аqуа
Типография ГУКХ'а имени т Ленина.
1924

К
Р
84.3А0
Х 29
130

М. Анашба.

АЧАҢШАРА.

АПІЕСА

аҧсуа ҭазшьа ахнуҿ.

Ҟугуларак ала.

БИБЛИОТЕКА
АБХАЗСКОГО ИНСТИТУТА
ГУМАНИТАРНЫХ
ИССЛЕДОВАНИЙ

АҭУА.
Типография ГУКХа имени т. Ленина.
1924 ш.

Главлит 384—223—500.

Іалаҟуоу ҩуаа:

1. *Куатат* 2 шҟуса іхҵцҵуеіт, абҵчҵ іҳҵ дҵшҭоуп.
2. *Базала* Убрі іаб 50 шҟуса іхҵцҵуеіт.
3. *Арухан* Базала іҭҳҵс 45 шҟуса лхҵцҵуеіт.
4. *Куакуана* убрі іаҳа 35 ш. іхҵцҵуеіт.
5. *Куагуса* 29 ш. } гула-чкунцоуп.
6. *Інал* . . 28 „ }
7. *Махаз* . 21 „ }
8. *Аслан* . 16 „ }
9. *Пахуала* 18 „ }
10. *Мац* . . 20 „ }
11. *Кукуна* . .17 „ } гула зҳабцоуп.
12. *Куакуала* 16 „ }
13. *Куакуа* . 16 „ }
14. *Сіма* . . . 5 „ } гула хучҟуоуп.
15. *Ната* . . . 6 „ }
16. *Мата* . . . 8 „ }
17. *Накуа* . . . 7 „ }
18. Ауезд фелдшер.

Ҩхунуп. Ішулашцара ілашцаҳеіт. Амза мгулацт. Зураху кулумсӡз, рураху ірҧҳӡуа іаҳрӡшҧоу рӡшҧубжҧуа аафуеіт.

Асцена уада-дуук ауп. Азумфаҵураҳ аҧардаҧу кҿоуп; аҵураҳqа аqуард-раҧа гулоуп. Азкуакіҧак аҿу столк кҿагулоуп; хуҳ амацеі анардуі уҧуп. Аҧзумуц аҿу ачамгур кнаhауп. Аҧардаҧу аҿу, ііарҧа ҧшзану, іцҧану іqацану, фушуҧуса зхуцуа чкунахучук абучу іҳуа, даршушну[1] дӡшҧоуп. Аршушфу іхаҳҩа стол—ҿежхучук аҧшза мцхуҧуа уҧуну ігулоуп; іӡшапаҳҩа, іан-Арухан дҵоуп. Ҩукіа крукнурхун, Базала крфану даану іҧуҧунузжга еіцацауа ауаҧаq аaігуараҳҩа амца дуҿhаҵоуп. Абар іацуіжҧеі Арухан чаҧак лбаалумдацт, даршушуҧуҧуану іӡҧоу ҳхучу дуіҧурмҩакуа дуідҵалоуп.

Знукҵуі аҧуртҩра.

Аршушфуі, Базалеі, Арухануі, нас Інал.

Базала.

Ҩееі дад...

Аршгшфv дааҕvзvҕvзvуеіт.

Аруҳан.

Лvлаҕvрз лӗакукуа.

Іҳvшӏаргутца сакухшоуп, Ілvцҕха уіҕароуп, срvцҕаумі нан!..

Базала.

Мо-анца бvіщіааіте, наҳҳvі бцанv хучvк бнацҕарауазеі, барҕv бvцҕсуеіте!

Аруҳан.

Ушvсqуатцра, сгу іагом.

Абжг.

Аднvqанҭ

О, Самсон! Самсон у-уі!

Самсон.

Аднvqанҭ.

Ееі уара!

Абжг.

Аднvqанҭ.

Сеv неізар уаҳ, сеv!

Самсон.

Аднvqанҭ.

Моумоу, моумоу араҳ еҕvзбом.

Абжг.

Іабацеі алvеі-абгvеі ірфааіте!

Аҕv іаҕура кнv асцена аӡҕvҳ дvіасnv дцоіт ӗvҕvуа: „тӡӡоq-тӡӡоq-тӡӡоq“-ҕа.

Даҩа бжгк.

Аднvqанҭ.

Інал убраҳ уаҳааузаз ҿаракvр Лома улаҕш ітцащазар?

Інал.

Аднvqанҭ.

Qаі-qаі!

Абжг.

Аднvqаҭ.

Ееі уаха мхvк іҕаҩvрра іqоуп анца іщіааіт. Еруе[2]) Лома! еруе! еруе! Еруе!

Базала.

ҺаІ уаха ҺаІмнаԥара ҺаqоуП ԥхасԥас Іqалааіт.

Аԥнvqа алашvбжv гоіт.

Інал.

Аԥнvqапҿ.

Уаапкvма уаапкааітеІ!

Арухан.

Дvнԥvхvԥшvуа.

Уазк-дvубама алvшҟvнтvр уагааітеІ!

Інал.

Даафнкланv, аршvшфv іхv ікvуеіт, ішоура гуеіԥауаԥа.

Арі уазкv дvшԥаqазоу?

Арухан.

Qазара ізԥахvуадаз нанхvеіт арі анасvԥда!

Інал.

Іхазгvлаз Базала іаҳ.

Уҭа Базала, мшан узгvлоі?

Базала.

Уааі, уҭа араҳ...

Інал.

Ара сҭоіт, шҭа. Арухан лаҳ. Уазкҟv ілаԥуа хvімтзацvі мшан?

Арухан.

QаҺ, нанхvеіт лахтра ізԥахvуадаз а р і арvцҺа... Ачvмазафv дааԥvзvԥvзvуеіт. Аа нан аа! Нан анԥа сvібоіт сvпрvцҺау, срvпҺамі нан, іҳv ҿаргутԥа сакухшоуП, сіҺоіт уԥсv сvіԥаразv, сvнҭаҭvі аамԥа салаімvрзразv.

Інал.

Аслан даҳцаз дааҳеума?

Базала.

Аа, дааҳеіт.

Інал.

ІаҺазеҿт умҺоі?

Базала.

Іҭуҭуи ахара дналгаи, ятаку-гуку-ҳа іҭуҭуиуҽгьа іиапу іаҵдауа. Іаҳауазуз! Абуҷу зуҳҳеу ахуҷцуа ааізгану аҳҵа ҿруҳа суҳҭаҭуі аамҭа іҵсу ҳанашуҽҳа, хушуі-буҭҿуі ҿаґаҵҭамлан, акуґу іхуом еіҳаґу ізеіҵамзар лҳеіт, іҳеіт.

Арухан.

Нанхуеіт абуҷу злуцьха ҳауша ахуҿ анаалахуузма!..

Куатат.

Даацузҭуузуеіт Ді... зіс... Зеґу рулацуа ҭраа ахуҷу іаҳ іцшуеіт.

Арухан.

Азу уҳама сузкухшоу? Аҵцала азу ізаагану. Аа нан, аа сузкухшоу азу узаазгуеіт. Аршушоу азу ізкуам, дуҭузуа ішуіҭахум дуірдруеіт. Аднуда алашубҽ-

ҭуа гуеіт. Дук мурцукуа ҷкуна пакґ даафналоіт, Іналуі Базалуеі іхазгулоіт.

Ацуртцра ҿба.

Пахуалуеі дареі.

Пахуала.

Аршушоу іаҵьха даагулану.

Хулцазуіҽҭеі арі дуццаҳазоу?

Арухан.

Іан амца дуҭанаршун дамоуп дабаҳахуз!

Пахуала.

Шҭаҭуа, мшан Базала узгулозі? уҭа Інал Арухан лаі. Куакуана дмаацуі?

Інал.

Куакуана дабаҳаз?

Базала.

Ҳаҳ абра Мушаа руҳну адохуҭур даргоіт-ҳа ҳаҳан, іздурруада араанзаґу дуузааҭгуазар ҳ'ҳан дцеіт, аха маґа дуҳазам.

Пахуала.

Маҟа даарԥмгацԥу іԥалазеиҵ здԥруада? Мамзар Куакуана дцеіжҳеі, асԥаамҳа ана мо...

Аруха́н.

Іара убрі адохуҳԥр ҺаҲіԥҵҳоу азԥ акузарґԥ ԥалаҵ абрі хулԥазԥіжҳеі арі аԥара ізідаашкԥла.

Пахуала.

Іавараҳ.

Мо-арҳ аҺса зеґԥ рԥхшԥ ҳԥкукуаҲеума, ҵԥхшԥ зфаз аԥма уаҺа еґамбараҭа. Уазжԥґԥ абрі еіԥҵ абзамԥԥу-азжаԥуа ілеԥрԥуа, ҵҳа ԥнԥԥҳура нԥлцԥуама, іанбалцоі?..

Алабԥаԥ[3]) ібжԥ.

Аднԥцаҭ.

Іау-у-у-ууу! Іау-у-у! Хԥчла-дԥула зеґԥ аусҺарҳаеԥ

іеізароуп ауу-у-уу! Очамчԥранҭ ахԥлаԥҵԥԥ дԥеіуеіт ауу-уу-уу!... ДԥҺо ддоіт. Наԥҭраҳала даҽаҕԥ дхԥсуа дԥҺо ддоіт.

Базала.

Уаԥҵ еізароуп іҺама?

Інал.

Аа, ахԥлаԥҵԥґԥ даауеіт, іҺеіт. Агулаца рлаԥуа шԥуеіт.

Базала.

Іԥоузеиҵт здԥрхԥуада? Ашҳаҭаеԥ элаԥуа шԥуеіт.

Пахуала.

Іасонраа рҵԥіт Һа ірҺаз цабԥргԥзаап.

Базала.

Іҵҳа, атцабԥрг уҺома?

Інал.

ІзҺада ԥԥуҵҳ?

Пахуала.

Аа іцабԥргԥуп. Раагара азԥн аралԥнҭԥі ауаа цеіт...

Базала.

Ҩеі дад зеіҵшрауааузеі іҕахаз!

Інал.

Іанбарӷӏvі зvрҩа?

Пахуала.

Уі ҵҩа еілvрганv ісvздvрам.

Інал.

Мvҵхап-ӷvуӷҕ. Ҩаі Іасон рvҵҩа іааҭаітҵахазvз!..

Пахуала.

Іасон уҩоіт, аґvі?

Базала.

Урҕ аҭvҕаґv ічкунҵа-худамvзт іазvууазvз.

Інал.

Ааі-аха ізvхдvрҭазі урҕ абрі аіҩабvра ҭалvеіжҕеі еґрvмvузаҵvзте?

Пахуала.

Еґрvмvузаҵvз ӷvуӷеіт. Умбоі убvрҕ ҕаркvіжҕеі аҕvчра шеіҵуҭа. Арі ҩабжvуаа-рӗv аҕvчра уасхvрvс іамаҕуаз убvрозкv іҕаркvз ауаа ракун. Убvрҕ аҕv дхvндмvрҩааітvіӷӏ—ҕvчра ҭалvуазар убап.

Інал.

Ааі ӷҕа.

Базала.

Амала, аҕvрҕvуа іаан іаадvрӗvіахазvз уҩарауазvз!

Інал.

Аа уезґv. Іабvкуз ҕара... Аа, Бедіа акамсар[1]) іміліҵіаҵеі іареі дара аеӷҵазнv іраҕvрҵан іабаргvеі уҩарауазеі!..

Базала.

Ҳа-ҳа-ҳа, акамсар ікалош аҳѵнӈа іанѵлахаз...

Інал.

Дҵѵщѵрччуа.

Аа, дзѵҟудѵрщазѵз уҳарауазеі? Іара дѵҵхатцанѵ дѵшнарцоз, ікалош аҳѵнӈа ілахѵеіт; дара анасѵҵдаҟуа іанѵрба іаайҵѵрхѵн ал аqнѵ ікнарҳаіт, абрі кнѵзхѵуа уѵqам-ҳа ашqуѿѵра кѵдтцанѵ. Заку мбаѵѵузеі убрі ашѵкусанҕѵ іqартцаз, зкохумѵш убас ікнаҳан оѿѵ ізѵкнѵмхзакуа.

Базала.

Ізгуҕѵуадаз?

Пахуала.

Убрі азоуп рѵгунаҳаҟуа зеҕѵ уазжѵ ізеізѵкукуа. Іҵамгѵлазѵуа убас іхуеіт.

Інал.

Урҵ зѵнҕѵ, дѵзусҵѵ́у сѵздѵрам аʃҕѵ́ ддѵркуашахеіт...

Базала.

Аа, Зорго аку, Заза́ла аку ісхашҵѵіт умбоі.

Інал.

Убасщаіqоуп. Урҵ а-Ҕѵнӈалҟуа алаҟуа реіҵш ізагузагууа хуарҵа рѵмам-ҳа ііҳаз даахѵрqанѵ рѐаархан, аѿѵҕаҕѵ ааілахуламҵаз іѿнѵ іааіт. Аѵ́уѵрзѵ ікнаҳаз іѿаханѵ інѵкнарҳаіт. Нас іршанѵ ахушҵаара аадѵррѵцҵан, ішнѵ ішѵqаз іара аҵщма дшѵнҵа̀аца̀з інѵҟурцалеіт. Амца іеҳашаз акучѵ̄ҕ еіҵш, ахушҵаара ца рҕапѵ анабѵллак аѿада еібарҵауа хѵҵсѵрайqа рбеіт.

БИБЛИОТЕКА АБХАЗСКОГО ИНСТИТУТА ГУМАНИТАРНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Арухан.

Анасҵҿдаҟуа наq іҟутцҵрауазҵз?

Інал.

Наq іҟутцра іqан; іҟутцҵмо-ҭшаҟ ҿіхуала рхҵ ҿҵхххаа ірхартцарҵн.

Базала.

Аіаша ҺҺарамі аґуҿбарайҿа рҵман урҿ а-Ҿҵнҿалҟуа.

Інал.

Уі аітцба, аіҺабҵ діеҿшҵмҵзт, зҵнза ахатца ҿшраґҵ іман, даґҵҿбаран, абзіара аанґ іаҺа ауафра ілан, аґҵі аіҺабҵ ітцкҵс.

Базала.

Аҿґара аан, сара ізбаҳаз урҿ афҵҿаґҵ дара ракун, амца іаҟуутцар імбҵлҵуаз уаан.

Іосе акумзҵз аіҺаб іҳзҵз?

Інал.

Аа.

Базала.

Іамур аҿґара аан уі зҵнза даґеіцан.

Інал.

Ҿалап.

Пахуала.

Деіцан азоуп, уазҟҵ даауграрауазеі?

Базала.

Ааі ҿҿа.

Інал.

Моумоу, аҿсҿазара ҿапҵ атцагҵлазамзаап, мамзар іацҵ аҵҵла зҵрбгҵуаз ауаа умбоі нас...

Базала.

Еіааіуа-еітцеіуа нҿазом...

Інал.

Сҵнҵа мшаҿҵ азҵ аҟҟуа

ѵрѳѵуа, іазѵqацауа іманѵ ддѵҟун уажѵ умбоі...

Пахуала.

Дарбан уі?

Інал.

Убрі Іасон захзѵз...

Базала.

Шѵҟусѵк знѵ ізҟуркѵзѵз уһарауазеі, аһѵнҟҟар гуша іаан унеіш-ааіш-һа зарһѵуаз аҟаһмадца зеґѵ ашахт рѵҟуртцан...

Інал.

Аа нас. Ѳѵнѳажеі-жаба ѳѵнѳажеі жаба нѵзѵҟ мааҟ дѵдмѵрщеі; усqантѵі ѳѵнѳажеі-жаба нѵзѵҟ акѵр ҵнаqауан.

Базала.

Іҵнамqакуа, ҵшѵ-уҟукѵ акамбашҟуа уҟѵірґѵ іуоуа-

мѵзт усqантѵі ѳѵнѳажеі жаба нѵзѵҟ. ушр·чаерш

Пахуала.

Урҟ ізрѵҟуртцазеі-һа ірхашштѵм іазѵууазеі...

Інал.

Ізбан?

Пахуала.

Ізбан умбоі, ажкѵт убрі аqарарґѵ аѵѵла рфахан.

Базала.

Аѵѵла рѵмфакуа... Закузеі іуцѵрфахаз?..

Пахуала.

Ҩаі урҟ мазеі аргамеі анхаца-ҟарца ірцѵрфахаз аqара, уажѵ абра іѵаҟуоу шаѵс іһамандаз...

Інал.

Іаґа уоурѵн. Аднѵqа алашѵбжѵ гоіт.

АЦҮРТЦРА ХІҢА.

Куагусеі, Куакуалҟеі, Кукунеі, Сімеі дареі.

Абарца іааҵалоіт: Куагусеі, Куакуалҟеі, Кукунеі, Сімеі; іааз еіҳабҟ-еіҳабҟлҟа інҟфаланҟ, аршҟшфҟ іqнҟ, іхҟ ҟҟуа „дҟшҵаqоу"-ҳа Арухан ілазцааҟеіт.

Куагуса.

Уҳа, Базала, ҟзгҟлозі?.. Інал, уҳа. Арухан лаҳ мҩан арі маҷзакҳҟ деіҭзамі?

Арухан.

Qаҳ, нанхҟеіт! Еіҭра арі арҟцҳа ізҭахҟуадаз!..

Куагуса.

Ма аҳаҭҟм шҳандаз, анаҳ араҳ шнаца-аашандаз, ас шҟшҵаіхуаҭшҟуеі?..

Базала.

Аҳаҭҟм іаҳҳҟ Куакуана дцан, аха іхабар qазам іҭуҩах здҟрҟуада. Іааура акрҟ-аадҟрҟуоу ҵҟуҩҵ, араҳ

аqудҟрцаФҟ лаҳ Аслан дҳаҩҵҟн уі ахуҩ адҩҟмгалан лҳеіт-іҳеіт.

Куагуса.

Убрі аqудҟрцаФҟ ілҳаз ацкҟсҳҟ аҳаҭҟм дҟіҩҟрбар іаҳа еіҭҟуп...

Арухан.

Аі, нан, ус умҳан!.. Лҟлаҳ лҟҵҟмҩ заҳуа. Уаҭаімтцароуп іҳҟ ҩаргутца саҳухшоуп!.. Куагуса Пахуала діалаqqусҟуеіт.

Куакуала.

Арухан лаҳ.

Уазкҟҳҟ іcарҳаҭуа[5]) ааімҟртзацҟі? Пахуала Куагуса дҟіалаqqусҟуеіт.

Арухан.

Qаҳ нанхҟеіт, маҳа ілаҳ ааіҵҟхнҟ днаҳаламҵшзацт.

Кукуна.

Убас акумзҟі Кҟуча іхуч-

ғv дшvqаз! Зvнза аҟаҕара[6]) аҳ іхv анірха, аqудvрҧаѳv лаҳ іҷан: ахуҵҷуа еізганv ҿашҧа, ҷҟакv дшvрнvҩа-ҩа ралҩан, лара лvҵкvс еіҕvу аҷҟа дарбанvу рҩан, даа-ганv дvдvрнvҩеіт. Убас, аҿшvбжv нхvҵvуанv еіҧшаанv ірнvҩаз ахулбvҿха даарvлаҧшvіт; ауха дvҷан, адvрѳаҿнv ҳаа-баа ілазамкуа дааҧшvіт. Ілҩонаҷа Пахуалvеі Куагусеі еібарлаҷqусvуеіт, аҕvрҧ зеҕv рvхшvѳ азvҿҧнv ізvрѳуеіт.

Арухан.

Іҳv ҿаргуҷа сакухшоуп, сарҕv убас еіҧаҩаҿак сvіҧароуп, срvҵҩаумvі?

Кукуна.

Ҵанv, данцоз сvнҵа іхзvрҷааз ҵҵvскv баҿа іанvуп-ҩа ларҩеіт.

Арухан.

Ілгалаҕҕv усvума ҕvббеіт, сvнҵаҵvі аамҧа салалмvрзvуандаз акумзар...

Куагуса.

Мшан газаҷас бvшбаҷазжоі Арухан? Аqудvрҧаѳv ҧакуазжvзж ілдvруазеі сvнҵаҵvі аамҧа балалмvрзvрҵv еіҧш?

Арухан.

Аі-нан ус умҩан суvкухшоуп, даҿаҕара іуҩарҕv ара іумҩан.

(Ашҧаҿv алашvбжҕуа гоіт. Абарҷа іааҷалоіт: Махаз, Мац, Аслан, Куакуа, Ната, Мата, Накуа.

АҷVРҵРА ҦҾІБА.

Маці, Махазі, Аслані, Куакуеі, Натеі Накуеі, Матеі, дареі.

„Уѳнал-бvѳнал“-ҩа аш аqнvҵ абжҕуа ааѳvуоіт. Еіҩабv-еіҩабvла еібарҧшнv іааѳналоіт: Мац, Махаз, Аслан,

Куакуа, зейv рvшӡах̆за іааѳналоіт ахучӡуа: Ната, Накуа, Мата Ԥасаза іааз рvеіԥш арӡӣv неінv ачvмазаѳv іаԥ̆ха іаагvланv дvшԥаqоу-ҩа іцаауеіт, нас ірхазгvлаӡуаз „щ̆аӡуа щvзгvлозі“ ҩа рарҩоіт.

Мац.

Щ̆аӡуеіӣт, щ̆аӡуа!

Махаз.

Арі еіӡра імазамі?

Арухан.

Qаҩ-нанхvеіт! Еіӡра арі арvцҩа ізӡахvуадаз!

Куакуала.

Дзанv дамоуп злvԥха ҩауша!..

Махаз.

Убас імvх̆vуазvз Хапvщ іхуч̆ӣv, мчvбжv-наqак дзанv даман. Аӣӡах̆, аqудvрԥаѳv ішрабжалгаз еіԥш анvҩара qартцауа, ҿарӡауа,

аіашазv, даарайӡqа ірщеіт азнvк азv, аха уазжv, абар іацvіжӡе... Ӣӡа уӡахvзар дvѳvрӣv дvузкvуам.

Аслан.

Уіх̆vмзарӣv умуvхvіт.

Пахуала.

Нас щара щ̆гуанvла убрvі анvҩара дvбзvіанат̆vіт -ҩа щ̆гуахууоу?

Махаз.

Нас дvбзvіазт̆vзеі?

Пахуала.

Іӣа бзvіан, іда бзvіан азv іхvігvеіт...

Махаз.

Щара, адvдvі-амацvсvаҩауа іалтцvуеіт зҩаз арvӣv щҩап, щvзцvԥхайозеі!..

Пахуала.

Vv щара щ̆гуанvла адv-

дvі-амацvсvі закузеіӣт?

Кукуна.

Аа амарӷа ҺаРа Һаланамкааіт...

Арухан.

Аі-нан, уі аӡvзӡа ара іӡvмҺан сӡvкухшоуп дасаӷара іӡҺарґv!

Базала.

Адvдvі-амацvсvі закузеі умбоі, аа, Елvр-нvха злvӽха ҺаУра ауп... Һара іаабом мамзар, аӽсабараҽv іqоуп аѡvсӽааца-Һа ізvӣӽоу. Убарӽ аѡvсӽааца абраҳ іанаацvртцлаҟ, оуп Елvр-нvха аqуqуа-qуqуа-Һа іхvсvуа іанрvӣӽалvуа, урӽ аѡvсӽааца, ацла іаадҭалар, Елvр-нvха хvснv ацла ӽvхаа іагоіт, ахаҺ іӽу-

ҭазар-ахаҺ артоіт амvч-дvу амоуп

Пахуала.

Ізакузеі убрі аqара амvч змоу?

Базала.

Злvӽха ҺаУра Елvр-нvха іхҽа.

Пахуала.

Убрі Елvрнvха-Һа ӡvзҽvу іхҽа ӷаракvр іжбаҳеу?

Куакуала.

Аа, амарӷа Һаланамкааіт...

Куакуа.

Лvлаҳ-лvцvмӣ заҭvуа.

„Мерӽа-ӣерӽа[7])“...

Базала.

Ірvмбакуа, іӡӽарvмбац? Елvр ауахуама аqнvҭҭvі абарзалӽуа[8]) злvӽха ҺаУра іагоіт; убvрӽ абvрзалӽуа заахаӽуаз аӷӽуа, ӽvхха ад-

ҕvл жнv іаҳvqанатцаӄуаз абрvі іубауа сара, схаҕаӈґа ізбахеіт сvблала.

Пахуала.

Дара убvрҕ абvрзалӄуа убраqа ітцvрхvуа убаҳеу?

Арухан.

Аі, нан, ус умҺан суvкухшоуп...

Базала.

Закузеі мшан абрvі іІҺауа, уі амҕvн ансіраҕv згуҕvуада? Амалаҕv тцасvума? Уі уаqутц адvд заахаӄуаз аѳvнӄуаӈґа, імблvкуа ҕеіӄухарҕv ауаа ҕvлтvуеіт, інvӄубаа іцароуп, мамзар уа уаѳv дvѳналашам.

Пахуала.

Ізбан?

Базала.

Ізбан умбоі, тцасvм!

Куагуса.

Адvд заахаз аӈґа хуарҳnv Міха аѳnv qаітцеіт, аха...

Базала.

Убрі азv оуп, іаӈца іара деіӄуҕҕа дзvнхvуа!..

Інал.

Іараҳ.

Уі ІҺар уара, урҕ зеҕv шхаутцоҕv, ушрvҺауаҕv уаҺа улам, аха хшара гуарҕак умӈаҳеіт.

Базала.

Щара Анца дvqамҕv щҺоіт, абрі аӄуа азvрvуада?

Пахуала

Аа ус зҺоҕv vqоуп, аха сара маҳа сvхшvѳ уі аqарӈґа азvҕqауам, сабаца рабаца зvӄунvqууаз рvмѳа сvӄуп.

Базала.

Моумоу уаҳ ізахvугозі?

Пахуала.

Аа уазкv іуасvмҿоі. Іаҳа хулааназа амра іҩхауа, ашоура іqоу, амvшvн хvҳ -хvҳ іҩабауа, азv ҺауаханV азкфан аҳ іцоіт...

Базала.

Дvцаччауа.

Аа ус акухап.

Пахуала.

Убрі оуп ҩсҩҺатцас іqуашшза іаабауа...

Базала.

Убас іqоуп-Һа уqоу уарґv угуанvла?

Пахуала.

Моумоу сара гуанvла ісҺом, арізҺамҩоу -іздvрvуа, еілзvргаҳеу атцара-дvу змаҩуоу ауаа роуп.

Базала.

Ааі, ааі урҩ уара уржеіт, уара Һара Һаужарц уаҿvуп, мамзар уаҳ іцапv іеілvрганv іааз аўv дvсурбарауазеі дадхvеіт.

Пахуала.

Мшан ула іамбазvуа акvґv хаумтцазvуазар, уазкv уматцvурҩа аҳґvлоу арааҺґv іубом аqнvҭ ішумоуґv хоумтцозар акухап...

Базала іда зеґv феібарччоіт.

Базала.

Ібзvіоуп, ібзіоуп, нас ішҩаqалоі зvрҺа?

Пахуала.

Нас ішҩаqалоі умбоі, абрі аҩсҩҺа анvҳщашалаҵ іҷуанv інеіуеіт тцаqа...

Базала.

Уі бзvіоуп, аха абрі асv

іауа абанҿvіааує?

Пахуала.

Аҳҿа-ҿҿа аан, амҩан аҟуа-ҿvкубарҟуа антҿаалаҟ ма існv, ма ікvрҿхнv ілvеіує.

Базала.

Урҿ зеҿv уҩазааіт, аха арсqаҿvі ҭv абанҿvіааує? Абар Аалҭга енаҿ іҿҿаҿ іаҩvрv іҿоіт.

Пахуала.

Убрі аҟуа ілvеіз, амра анаҟуҿхалаҟ-ҿvҿkv адҿvл іҟубоіт, іҩауахоіт, аха аіҩарак адҿvл іҿалоіт.

Махаз.

Абрі адҿvл іҿалауа азv абаҿоі?

Пахуала.

Адҿvл іҿалауа азv абаҿауеі умбоі, адҿvл аҿаqа інvqуоіт, іҿнеі-ҿнеіуа ҿа-

ра наqурак, мардарак аqнv зvҳнv іҿvҿvуоіт.

Махаз.

Аеі, абрі ҿvйҿаҳ азvҳ іҿvҿvуаҿv убрі акухап...

Інал.

Ҩйаалvеійт, знv іааіаразеійт!..

Пахуала.

Азvҳ ҿнеіуа, даеа зvҳkv аҿлоіт; убас, азvҳvі-азvҳvі еіҿvлvуа азv дvу qалоіт, азv-дvу амҿvнаҳ іоҿіт. Убас іеікуҿоіт...

Базала.

Ааі йҿа ҩаҟуҿаҩаҟvмхар ҿсvхуас іҩамоузеі, уара іаҩvуа акv хоуҿахvуа уvqоума?

Іараҳ.

Сааҿvімqvеі ҿкун-мvжда! Абар аҿара зvҿсоу,

абрі ахуҵзаӷҿа сара сзуш-
шҭа, ҕаҺмадак сазка ԥуі-
ԛуеіт..

Інал.

Моумоу Базала, Пахуала
уаха іІҺаӄуаз даара уарху-
ҵурҿу іԛаӄуоуп удуруоу?

Аслан.

Ітҵабургузарҿу іудуру-
ҕазеі?.. Куакуала ачапгур ԥҭулхуп
Кукуна ілзаалган, Кукуна ачапгур ар-
Һара даҽуп. Ахучӄуа ҽеҿу пахҳуі акун-
дху аҽу іеідҭалапу амацасра іаҽуп.
Аршушоу ашоура дуҕаршпу даман.

Арухан.

Уара ҿоуҕандаз! Нас ԥа-
ра ухх нуӄуутҵарун, уԥсу
уԥарун!..

Базала.

Куакуала дада зук сза-
агуԥт сҿу інаӄустап. Дунҵул-
ҵуеіт. Куакуала азуі ампаҳԥуі луману
дунҵулҵуеіт, Базала іҽу ҕапу ірбауа
даафналоіт, уі іԥзаҳҵа даа ;налоіт
Куакуалаҕу.

Аслан.

Ната, Накуа! Араҳ ҵааі-
пу абра ҵаапамхнуп лаҵа
ҵаагулуіԥт. Ахучӄуа ,неіпу
аршушоу іаԥҳа, іԥхаҵапу іԥуіԥуіуа
іпуԥамхнуԥгулоіт; аҕурҕ зеҕу рху рԛу-
пу, рухҕарԥаӄуа рхухну ігулоіт. Паху-
алуеі, Інал уі. Куагусеі аілаԥԛура
іаҽуп.

Базала.

Дпуԥамхнуԥгулану інапкуа
дфарухапу.

Аԥҵа, злуԥха Һаура!
Уахупла іҽузкну ігуароу,
мбаҭу зулԥуа! Ҵаԥԥаԥа
—абучу сҕаану іԛоуп...
Іарҿу ҵарҿу іԥҵуҕунагуа
ҵуматԥу зуураҭу еіԥш аам-
ҕа суԥҕаразу, ҵуматԥ-ӱԥа
саӄуԥуршаразу сԥуҺоіт. Са-
ра ԥҭа ҕаҺмадак соуп, ах-
ҵара раҳҿу, аеԥҵа раҳҿу

зкпакv агуаqрақуа, агуамтцрақуа ірvқушахеу уаѳvуп, атцvхуҳанза ісзvнvхаз сvчкун зайv іҩсазv макv сзvщvмvуразv, іҩсv сvщҩаразv сщvҺоіт. Сзеіҩшроу гуаҩанv, сvчкунхуҳчv зайv іҩсv сvщҩvуазар, qудvрҩаѳvі-ҩшѳvі еізганv, іеідvрҳаланv, ісvдvрйалуа іарбанзаалакйv зейv qастцаразv, „Щмарҩху“[9]) шсvдсмvрхалара ҿа сҩvіуеіт. АҺца! Абvрсqаҳvі „маалvқ“[10]) ійамхнvшгvланv „іуаматанеіуеіт“ рѳvза іаршvшvуа іҩсv рvуҩаразv!

Аруха н.

Лvлақvрз лҿакукуа.

АҺца змvч-дvу! СщvҺоіт... СрvцҺаумі... Зейv-зейv ѳvеібарgvлоіт рvлах рvцvмй заҳvуа. Ахучқуайv, арvмала, арvҩала ішакухалакйv рvлах-

рvцvмй рзаҳvуеіт, нас іеіҩанеnv доусv рҳарҩақуа рҿv іҳоіт.

Кукуна.

Арсqаҳvі маалvқ рнvҺаҩхvз.. Йҩа іздvрvуада...

Пахуала.

Даалацдvnv, убvрҩ ажақуа інақурццакnv іҺоіт Базалvеі, Аруханvі рvмазала. АҺца арvҩаqа іҩхар! Іналvі Куагусеі цvцаччоіт, ҩvҩрак ҿvмҩ-ҩсvмйа іҳоуп.

Куагуса.

Ееі іахаҳvі Һамvш шшоураз ала акv шабvуа ѳаймvуам.

Базала.

Аа, аіаҩақуайv убас ізкпоуп амvш цйамхар-Һа сvqам.

Інал.

Ее, абас зкохумvш раqара іаха еіҩш амра асvуандаз с'уҩра, нас ізеіҩшра-

харуз убаруи... Куакуа ачангур арбауа, інуцакща аща ацбара даёруп, Мацуі, Аслануі ідурҟузуеіт.

Базала.

Кукуна, баба іарҟак насзуеітцубхууандаз схуи нуҟустцаруи... Кукуна Базала ііарҟаqацара аёуі ауаҟах аҳ дцоіт, Базалаёу дуиҩулцуоіт.

Куагуса.

Інал „Іаріаріа!“[11])

Інал.

„Ҩулі есть?“

Куагуса.

Есть!

Інал.

Іману нагзану анард акамаҟелҟуа ааануxну ірҳачу-ҳарчууа. Оін цуҿҳаза хуба-хуба!

Куагуса.

Аqуард даахану, Іналуі іареі ірубжаіргулану анард уҟуцауа. Даара ібзіоуп. Анард асра іалагоіт, аёурҟ

ачангур аща ацбууа ідурҟузуеіт. Ҩуҟку аццакі:

Пахуала.

Убрі аща-ҩареі ачангурѵі нарщшёурqуатцра ҩууйҟ

Махаз.

Шааі мацаз еімда qаҩцап.

Мац.

Шааі, даара ібзіоуп.

Аслан.

Куакуала б'мацаз шҩабҟара.

Куакуала л'мацаз аалумхухну Аслан ілҟоіт. Іналуі Куагусеі анард асра іаёруп. Аёурҟ зеёу еікушану ітоіт. Аруханёу аршушҿу іаҟҳа дуҟуіану, лулаца пҟаауеіт. Іеікушану ітҟуоу, рнацуа аартну рҩамхҟуа ірҟурцоіт. Аслан дануіасуа імцакуа. Аслан амацаз іману, друлалану, зеё-зеёу рнацуа акака руіцазща, мазала аҳу інапу іанурщлану, ҽба-хҟа мнаҳйу ртцухуҟуа еідҩалану, аҳу дҽаідгулоіт. Амацаз змада?

Махаз.

Пахуала імоуп.

Аслан.

Пахуала дпаідгуланv, імпаҳйv аіқуҩалара ааіхҩан. Амацаз змада?

Пахуала.

Дааҿvі-ҿvіуа.

Аіі-і ісvздvрам...

Аслан.

Деіҿа ісуеіт.

Ізмада сvмҩеі?

Пахуала.

Аа-і-і-і, Мац імоуп, Мац!

Аслан.

Мац дпаідгуланv ампаҳйv аіқуҩалара ааіхҩанv. Амацаз змада?

Мац.

Аа-і-і-і, Куакуа-Куакуа!

Зеҿv-зеҿv ҿеібарччоіт Аслан Куакуа дпалvдгуланv імпаҳйv уҿҿv іпалхvіҩоіт.

Аслан.

Іаарццаҟnv іҩа, амацаз змада?

Куакуа.

Аі амарҿа, Пахуала імоуп.

Пахуала.

Ааі арах умааіп амарҿа, Кукуна ілvмоуп!

Аслан.

Пахуала дпаідгуланv, аҩуаҿ ааіхvрганv, Лнапv іакvума, лҿv іҿоума, іабаҩалтцеі, іҩа лассv!

Пахуала.

Ааі-і-і! Лнапv іакvуп.

Аслан.

Дааҳаҿшnv Куакуа іцvрлvмгазҿа амvіба. Моумоу іабаҩалтцеі сvмҩеі. Деіҿа ісуеіт.

Пахуала.

Нvрцца ідvрбоіт ллvмҩа іҿоуп-ҩа.

Аа-і-і-і, амарҿа... Ллvмҩа іҿоуп, ллvмҩа іҿоуп!.. Кукуна амацаз аацvрvлгоіт. Арі іанакумҿv, іанакуҿv азvзк-

зузк-ҩа ҩ'абҟа дшаакуҽсу-лууаз ҩанирҿеит, афу ісааит.
Зеҿу аqур-qур-ҩа іфеібарччоит.

Куакуа.

Акуе акузар ҿгала дук-шоит, ас офу ібаҳеума!
Дурфаҿух зеҿу фіебарччоит. Ҿҭа іqашҭцозар сара сзалалуам

Пахуала.

Сарҿу!..

Маҵ.

Сарҿу с'qуаqуа іршуіт, аку салаҩазамкуа. Зеҿу феібарччоит. Уі атҵкуе аҳара-агу-лара qаҩҵап.

Махаз.

Даара ібзуіоуп, аҳара-агу-лара qаҩҵап.

Аслан.

Дурфаҿух амаҵаз сара ісшоит.

Маҵ.

Ішала, ішо-ішо уаҿахуст...
Аслан амаҵаз ішоит ҩаса сіҵҵ. Нас дшеіну амаҵаз змам аҿу дфаргулану, іҳарҩаҿу, іара дҳоит. Амаҵаз амоу дфагулану, Аслан іргулазі іареі аагу-дібакуло'т. Уі аҿҩаҳ, амаҵаз змоу сіҩаішахуусит, аҿуі-амаҵаз змаз іҳарҩа-дшеіну дшаҳоит. Амаҵаз змаз даҽаҿу дургулану, іргулаз іҳарҩаҿу дҳоит... Убас, ҩуҩрак еікушоит.

Пахуала.

Аҳара агулара зпіҵумҵаза.

Наq ҿаqуҭ ҿуҿуйҭ, ари ҩгу арҿуҩзоит, уі атҵкуе сіҩууп даҽаку ааҩйуzкгар...

Аслан.

Маҵ удіп-ануе ушҽуzк-лара.

Маҵ.

Удінҿу-уарҿ ҿшеібамбеит.

Ҩуакуала.

Маҵ, Маҵ ушҽуzклара!..

Ҩукуна.

Маҵ уҽуzкла, уҽуzкла!..

Пахуала.

Мац уєѵжла!..

Мац.

Наq щшаqутра ӄѵуйӄ!..

Куакуа.

Арі аqара іануѵдѵрцала мо-зѵнӣѵ уаѳѵ дѵумѵҺазакуа ухалаӣѵ іаӈйѵугаҳан.

Кукуна.

Уі дєѵжлоіт, іє ѵ ізаазкгѵ щара.

Аслан.

Сара уазкѵӄа іаазгоіт.

Дѵндѵлӄєнѵ дцоіт.

Мац.

Уі а тцкѵсӣѵ, Аслан дшѵркуашар...

Пахуала.

Аслан уара уйӈаҳ дѵмкуашар дабацоі!..

Аслан.

Шаха аукѵі, лабадѵукѵі кнѵ даѳаналѵуа. Скуашоіт, скуашоіт знѵ уара-уєѵжкѵл, нас скуашоіт абарӈ зеӣѵ-мєѵіт.

Махаз.

Уі дѵмкуашарӣѵ мѵчѵла дҺаркуашап, знѵ уара уєѵжкѵл...

Аѳнѵ агуӈа, хѵҳ аӈѵуан аqнѵ ашаха кнарҺѵуеіт. Адайма аqнѵ̆ арйѵнк іҺаракнѵ, цаqа іqоу ашаха азхѵк аqнѵ, алаба цйѵ-вершокку раqара аӈѵҺҺо іадєарҺалоіт. Алаба, аӣѵі аҳѵ цаqа адайма-єѵ інаанѵ іӈуп. Мац дшеінѵ алаба днаӈуҭанѵ, ійанцуа нахйнѵ, алаба, аӣѵі азхѵк іаӈаҺҺауа аqнѵ іӈуіцоіт, цаqа даєа лаба кіа-єкѵ іцаргуанѵ. Цаqа іцаргуоу алабакіа-є йӈѵіхѵр іє ѵізѵнкѵлѵуам, дкаҺауеіт азѵ ізнапук ала убрі алаба-кіа-є ікѵуп, аӣѵі інапѵ ала, цаqа нарqу, ашахѵеі алабеі аҳеіҺалоу іѳахѵк-ша, ашаха ікѵуп Ус Аслан нарѵпѵ̆і дааіхѵуазща уа дааіӈѵлахѵуеіт Мац ібжѵ ӈсахнѵ дцазкоіт.

Мац.

Чшшу! чшшу! ҺаІт аѳѵ асааіте зѵнза інадѵіхама!

Аслан даніуіӈѵлалак. Уа мшѵбзѵіа дад!

Аслан.

Уа бзvіара убааіт!

Мац.

Дад ас інеіуаз аҽца ҿаракvр іуніазар?

Аслан.

Аа абас інеіуеіт, уҽv ааурщар ірласнv урvхʼзоіт. Мац, сдамчv сҵоіт-ҩа ілабакіаҽ анааіцvіхлакі днаҵҵа-шаҵҵауа дкаҩаует, нас дvҿvуа, дvҿvзvуа дфаіхахнv деіҭа ҽvзклахvуеіт, ілабакіаҽ ааіцvргуанv.

Мац.

Чшшу! чшшу! даҽаҿv дааіҭҿvлахvуеіт. Баба саабvкухшоуп, ас інеіуаз аҽца ҿаракvр іббазар?

Кукуна.

Аа, абраҵҵа ісафсvіт, уҽv ааурщар урvхʼзоіт. Мац аҽv сасуеіт-ҩа ілабакіаҽ аніцvіхлакі деіҭа каҩауеіт; аҿvрҭ аччара іалагоіт, іара деха-еіҭуауа дʼеіҭа ҽvжлоіт... Убас фvнҿіхvнҿ еіҭушоіт.

Мац.

Даককаҩа дфагvланv.

Qvаҩ, іарҿv-щарҿv... цҿа саацҽсеіт.

Махаз.

Аа, уара даара аҵабаа дvу уаніеіт іахʼа!

Куакуала.

Арі аqара умхv анvурашалозҿv умаацҽсацvзт.

Мац.

Щара щахvччала, сара цҿа саацҽсеіт.

Кукуна.

Аhv шҭаҭvі аікушара уара іуҭvуп Аслан!

Мац.

Ааі, шҭа Аслан дщvркуашароуп мамзар іqалауам!

Аслан.

Акуашара hахʼvмзоі...

Махаз.

Уі іҽірхѵіауанаԥа Куакуа чангурк шабѵрԥара... Ачангур кнѵхнѵ ілзааігоіт.

Куакуа.

Ачангур рхѵіауа.

Іасѵрԥарѵзеі?

Мац.

Аркуашага!..

Махаз.

Аркуашага!..

Кукуна.

Чангурк арԥеіӣт, Натеі, Накуеі ԥаркуашап!..

Куакуа ачангур аркуашага алѵрԥоіт, Кукуна днеінѵ Натеі, Накуеі аагаиѵ іԥулԥоіт. Асланѵі Куакуалѵеі аднѵqа індѵлԥѵуеіт. Сімаѵ ԥаӣѵк аркнѵ ілѵманѵ днарѵӣԥалоіт. Ԥѵԥра-аамԥак ахучԥуа ѵԥула-ѵԥуԥѵуа, ікаԥа-гѵлѵуа акуашара іаҽѵуп. Ус, дкуашауа Куакуалѵеі, Сімеі даарѵԥѵфналоіт, маqҽаԥара імфазѵуа хаԥакіаҽѵк [12]) кумжѵматала деілаԥанѵ, qама дѵуззакѵі, казен тапанчакѵі іqунԥанѵ, калаԥкѵ іхѵ іԥарԥанѵ, інапԥуа рԥаԥаза. Іара убрі

амінуԥ аазԥа Мац „чаріра“ [13]) ахѵ аԥірԥоіт, аӣѵрԥ зеӣѵ рнапԥуа енԥауа абан іԥѵрԥоіт іаӣѵччоіт. Ачангур азѵрԥозӣѵ, акуашара іаҽѵзӣѵ аaqуԥѵуоіт.

Рѵӣԥѵбжѵ ԥӣоуп. Аофѵ-кіаҽ ԥѵԥрак дкуашанѵ, дшѵкуашауа аднѵqа дѵнԥѵлԥѵуеіт. Куакуалѵеі, Сімеіӣѵ еіԥанаіӣԥалоіт. Аӣѵрԥ інхаз рѵзхара ічанѵ рчанеіԥѵрклакі еіԥшаанѵ, даафналоіт офѵ-оукѵ, [14]) іԥара еіфԥашаԥа, азԥабԥа дрѵеіхѵрхѵауа, дкуашауа. Аӣѵрԥ, дѵрфаӣѵх рѵӣԥѵбжѵ ԥӣазанѵ іччауа ашаԥара іаҽѵуп. Аднѵqа алашѵбжѵ ԥоіт, аха арԥ акѵӣѵ раԥазом.

Хунҿҿѵі аԥѵртԥра.

Куакуанеі, афелдӣері, дареі.

Іаафналоіт Куакуанеі, афелдӣері.

Афелдӣер.

Оумаԥа ібанѵ, дшапханѵ даанхоіт.

Ԥесѵ! ԥесѵ! Іфналаз ауаа анѵрбалакі ашаԥара іааqуԥнѵ ірхазгѵлоіт, акуашара іаҽѵзӣѵ аднѵqа дѵнԥѵлԥнѵ дԥоіт. Арухан, іааз данѵлба дфаіхазгѵлоіт. Афелдӣер ачѵмазафѵ днаіҽаԥшнѵ, ачаԥшаԥа раҳ:

Мшан шабаqоу шара уа-

зкv? Абна щvлоу, аѿнv щvѿноу? Щзеігурҧозеі, чара щvмоума? Мамзарґv аѿv vзкнv щvqоума? Апард асра іаҽvзґv афелдшер данvѿнала іѿагvланv, ҽvмҧзакуа азvрѿра іаҽvуп, Куакуанаґv іхv іҧужнv дгvлоуп.

Арухан. Лvараҳ.

Аллаh іщvіша, сгулаца ргуанvрхаразv аума арі дзааз!

Афелдшер.

Щара ацvх аҳvзкгарауп щзvшҧоу, аха арі щара, щvшҧvбжv ачvмазаѿv уіqуац, зхv ҧоу[15]) абзабаѿґv ізvчhарvм! Щvҧшvішт, заку сабоу іщvргvлаз, аѿнv іѿнащvрчvз! Абрі асаба зеґv hара hаҧсvҧ анvнаага-ѿаагауа ілбаадоіт, ішнеі-шнеіуа аімhа дvуҧҩа hазнарцvсvрґv алшоіт.. Ҧха

шароуп, арсqаҳvі уаа абрі шхуарҧам, ізкvуа, ачvмазаѿv уіqуац, щара щvзґv ішvбзіам аҳvщзvмдvрvуа!.. Ҧхашароуп, уазкґv ащґеі абзvіеі аҳvщзеілvмкааua!.. Ізждvруазааіт, шҧа щаqара шщvцvмлауа! Ацара змам дvлащvуп рhоіт, аха арі еіҧш алащра оѿv ібаҳеу ҧvушҧ!..

Куакуана.

Абрі, уазкv мацара аку ҧvушома, наҧнаҵ аахvсґv hара аҧсvуаа іhаqазшоуп, ачvмазаѿv даhчаҧшаразv...

Афелдшер.

Зеґv дара роуп! hара hазхvлтцvз, азкvҵ-уаа ірщvмvзт, ірvqунvмvзт убас ідvҧун, щарґv щдvҧулараузеі убас уазкґv!

Куагуса.

Маш, аіашҭа ауімҩах!

Інал.

Іаҩҩеіт-ҩа, зѵнза ҿаапкзанеі!

Пахуала.

Аіашҭа іҩеіт ҩара уаҽ-ҩа ҩаҩауам акумзар... Афелдшер ітермометр[16]) аацѵрґанѵ, іґанѵ аршѵшҽѵ іҽѵцра інѵцацанѵ, ааігуа ігѵлаз аqуард днѵґуҵоіт ісааґ дахуаґшѵуа. Аслан дааҽналоіт.

Махаз.

Іварах.

Ҩаі аллаҩ дѵіҿеіааіт заqа дѵцґоузеі-ҵа!

Куакуала.

Лѵвараҳ.

Нас, афелдшер дѵбзіоуп зҩоуа ірбазеі ді-ді!

Куакуа.

Лѵвараҳ

Абрі азѵ аумі аqудѵрґаҽѵ дзѵбзіоу!

Куакуала.

Лѵвараҳ.

Аqудѵрґаҽѵ рѵцҩа заҭа даҩмацҩарѵз, іаҩаґѵ іҩамалѵрҽхуон!..

Пахуала.

Убарґ раҳ.

Ізшѵмалѵрґарѵзѵз, лѵзхара дѵшзѵрѵччар, крѵшзѵлҽатцар, ларґѵ убрі акун ілґахѵз.

Куагуса.

Кукуна ҿааі араҳ амцаҳ... Зеґѵ рѵлаҳ еіґуцанѵ іҽеібарҵоіт. Афелдшер аршѵшҽѵ іааігуараҿа дҵоіт. Куакуана асqаамґа ҿѵнзѵрхазі?

Куакуана.

Ҩнѵмхакуа, ішѵубѵуа уазкѵ ачѵмазараґуа даара ікаґсанѵ іqоуп, арі дѵузѵрбѵуазеі уара іанѵуґахѵу...

Куагуса.

Аі шҿа... Ҩҿрак ҩшаала іҭоуп. Афелдшер ісааҵ дахуаҩшуеіт, нас ачҿмазаҽҿ іҽҿцра іҵоу атермометр аацганҿ, алашараҽҿ інаганҿ дахуаҩшҿуеіт.

Куакуана.

Заqа шоура імоузеішт?

Афелдшер.

Імамкуа, ҽҿнҽазка рзҿ мбаҭҿкагҿм. Арухан лҿлаҳ лҿҷҿмш лзаҭҿуеіт.

Афелдшер.

Акҿр цҿуоу ігхҿеіжҵеі?

Арухан.

Імцҿкуа нанхҿеіт, абар іаҳа ҩшҿ-мҿшҿуп.

Афелдшер.

Аршҿшҽҿ іqнҿ дneінҿ: ілаҵуа, ілҿмhаҵуа дрҿхуаҩшҿуеіт. Нас іҷаба дҿнҵаҩшнҿ, азҿрҽҿга ааҵҿхнҿ, аршҿшҽҿ іҵеі іжҿі хтнҿ дҿзҿрҽҿуеіт. Аршҿшҽҿ днаҩҷа-шаҩҷоіт, іхарҩ нарqууа афелдшер азҿрҽра даҳаҽҿу дҿіҩҿрхагахоіт.

Знҿкаҷҿк абрі іхарҩ бҽаханҿ іаасзаанкҿлҿішт, ді-бхаҵкҿ. Дзҿрҽҿуеіт. Нас іхарҩ нарҽеінҿ, ахҿза наіҵурҩнҿ астол шҿqоу днеіуеіт.

Куакуана.

Дҿшҩоубоі?

Куагуса.

Ічҿмазаша зеіҩшроузеі?

Афелдшер.

Мап зҿнзак даґҿбзҿіаҵам. Чеі-мhаҵкҿі зҿцҷакҿі сзаажгҿішт...

Арухан.

Нан Кукуна бнеішт, бхаҵкҿ-сҵеіт. Кукуна дҽаґҿланҿ ачеімhаҵҿі азҿі аалгоіт. Афелдшер іарҩмаqа аqнҿҭ порошокҵуак ааҵҿганҿ, рҿуакҿ ачеімhаҵ іанҿҩсаланҿ, зҿла іхартаанҿ іаіларҽҿнтнҿ, Кукунеі, Аруханҿі іареі ааіцхҿрааннҿ, аршҿшҽҿ ідҿржҿуеіт.

Анца хуарҩас іуіҩароуп нан срҿцhаумі...

Куагуса.

Хуарҭас іуоуаіт.

Арухан.

Куакуана дныідгулану мазала. Нікуала[17]) іаһһаԛуо ірзуууазеі арі адохуҭур іаагара хучук ісгуаԥхуам.

Куакуана.

Ізбан?

Арухан.

Абучуі ахуҿуі збаха́да, амалаґу ҭасуума нанхуеіт.

Куакуана дуччоіт.

Афелдҿер.

Зну Куакуана дуіҽаԥшуа, зну-Арухан. Абучу даара аічаһара зҭахуу чмазароуп. Абучу зуха́уа алашара раԥа ілаԛуа даара ірԥурхагоуп, аԛнуҵ арі ауада аԛну, ҽнула алашара мцԥху ԛамлараґу ҿнуԛуароуп. Аха уі сҽеіт-ҽа ашԛуа зе-

ґу-зеґу аркуҿԛану аҽауа цҭа аара ҿаԥурхагамхароуп. Есумша ахучу іҽу азурԛуанда утҿуршалароуп. Сара, ѡу-хуҿук ру-рецепт ҿзузѡуеіт, аганза[18]) уаѡу дуҿҭнуіааҿургароуп. Ак іаха́зуп „борная вода“ ҽа, азу еіԥш іԛоуп; убрі аарԛуандаԥа, бамба хучук алатану енаґ ілаԛуа алаҿрцԥаларoуп; аґуі ахуҿ іаха́зуп „борный вазелин“ ҽа, уі ха́ҿҭуп, ахучу іԥунԥахучуі, хуха́ҭуі іԥуҿхучуі ірха́ҿшҿлароуп. Арі уаха аԥхзу ілԥуеіт, еґіԛунаԥсоіт, іԛаԥҿ-ԛаԥҿза, уаҿу-аҿҭаха́ нахус акаԥсара іалагоіт, урҭ рԥунхурас аԥарч еіԥш іԛуҿԥуа іалагоіт. Ачумазаѡу зунза дубзіаха-

зааназа іiарԥаа дvлvмтцvроуп, дvлагvлароуп. Абзіахараҳ іхv анірхалаҵ ауп іаһа данvҳчаҵvу, іаніеічаһаҵvу. Убасqан даара һасаб ізvунv днvqуҭамзар аҳԥа ілалоіт агуаԥкра, алvмһаҳаа уһа ізаԥнаԥшvр алшоіт. Зvнза данvбзvіахалаҵ нахvс зкохумvш, мvш-ԝазка антцлаҵ дvщкуабароуп, дщvԥсахроуп імата-іԝvта. Ішvздvруа еіԥш, ана ачvмазаԝv дvԥԥоуп, сара уаха сvмцар сvхуом.

Арухан.

Уаха ԥԥа уабацоі нанхvеіт..

Куагуса.

Уаха ԥԥа узгозі уанза...

Арухан.

Нікуала, знv даанкvлv

іԥԥт, ԥvцак аанікvлап. Кукуна нан баалvеԥт.

Афелдԥер.

Мап-мап, бvххvзгvеіт, ірласнv сvмцар сvхуом, акԥv сгуаԥхvуам.

Арухан.

Іара ус ԥvцак аанvукvлап нан...

Куакуа.

Ԥvуԥт, іаһһеіт-ԥа зvнза умԥvрзан...

Куагуса.

Іара ус ма акv днащvрцһаіԥт. Кукунеі Аруханvі дvлцнv іцоіт, афелдԥер астол днадҵаланv арецепт ԝнv Куакуана іiԥоіт. Ус іааԝналоіт Аруханvі, Кукунеі, саанкала аԥvнԥvхуаԥуеі, ауаткvеі, афvрԥанvі рvманv. Аԥvвԥvхуа знvу асаан астол інvԥудvргvлоіт.

Арухан.

Куагуса, Інал арах щааіԥтнан, ара щаахагvлаща

шарґv акака аанvшкvлvішт.

Куагуса.

Сара іаха цґа іззкхеіт, сгу цнарҩнv сvqоуп ісгуаԥхазvуам.

Інал.

Сарґv ісгуаԥхvуам абарԥ зеґv мсvіт.

Арухан.

Кукуна аԥца ауатка ԥатанv інімцалкvуеіт.

Да ԥvцак аqара аанкvлvішт нан.

Афелдшер.

Куакуана іааху.

Куакуана.

Абарԥ зеґv мсvіт уах ішааухуара.

Афелдшер.

Іааху ԥvушԥ, уара уаԥшvмоуп.

Куакуана.

Абарԥ зеґv мсvіт сҩеіт.

Афелдшер аԥца аахуанv іааԥаірԥvуеіт, нас Кукуна ілкvз ачашка іеіԥа аанvргvланv, інапv астол іԥуз асаан аqvнza інакzанv ԥvнԥvхуак аанvхнv днацҩауеіт. Куакуана аԥца аашԥvхнv.

Анца улvԥха ҩаԥ, анца уінvҩеіт. Ізкvуеіт. Нас афелдшер іеіԥш іарґv інапv асаан аqнv інакzанv ԥанԥvхуак аанvхнv днацҩауеіт, Кукуна аԥца ауатка ԥатара далагоіт.

Афелдшер.

Інапv аԥцах інаганv. Абарԥ зеґv мсvіт уаҩа шԥабvмтара, іԥабvмтан, іԥабvмтан...

Кукуна.

Ібзіоуп, аха дvрфаґvх даҩаԥvцак аанvукvландаз...

Афелбшер.

Уаҩа сԥахvм бара бvмсааіт.

Арухан.

Мшан нанхvеіт ма абрі

аӈѵнӈѵхуа хучѵк аамѵухѵрауазѵз.

Афелдшер.

Уаһа сӡахѵм бара бѵмсааіт, анца абараӈаӡ шӡеіцааіт.

Арухан.

Іузѵһалалхааіт...

Афелдшер.

Шѵцха аабзѵіахааіт.

Куагуса.

Абзѵіаза уаӈушааіт.

Арухан.

Лнапӡуа рдучѵуа. Нанхѵеіт сѵцӡсѵндаз, еґѵмфа еґѵмзжѵ ушӡацоі-ҭа...

Афелдшер.

Іауазеі бѵхх̀ѵзгѵеіт...

Дцоіт, Куакуанаґѵ діццоіт.

Арухан.

Кукуна нан, Нікуала рацак уєнѵмѵрхакуа уаа-ҺаБ

бѵбжѵ наіӈургѵеіӈіт.

Кукуна.

Ашӡ лхѵ нулакнѵ.

Куакуана Очамчѵраҩа цаҭѵзар рацак уєѵнѵумѵрхан.

Зеґѵ ҩеібарҭоіт.

Мац.

Һаіҭ аллаҺ дѵіщіааіт Һаімӈҳазѵз!

Куакуала.

Һаіт ілѵеіша заҩа ібааӡсѵузеі уҺарауазеі!

Кукуна.

Маӈ, сара ізбаз уі ҩазӈа баа́ӡсѵ імам іазѵбѵуазі!

Куакуала.

Арі еіӡш аҩазӈаґѵ ісӡахѵу анца іумӡан, март мѵшѵ еіӡш деілашауа, знѵ дѵцҺауа, знѵ дгубзѵӡѵуа.

Пахуала.

Маӈ уі мѵцѵ імҺеіт бара дѵбгуамӡхѵеіт акумзар.

Куагуса.

Аіаша ҺҺарамі, арі ачаҵӏӏара даара іқазӏӏа бааҵҵснv іҺамоуп Һарҵ аҵсуаа.

Інал.

Іқазӏӏа-бааҵснv уҺоу?.. Уі еіҵоу акv vqам; аа іумаҺауазіз уаха іааҺаіҺаз зеґv!

Пахуала.

Аа анқа акун арі аамҵа анамаз, агу анvqаз; усқан акун ачаҵӏӏара, ахумарра, акуашара, ашаҺара аамҵа анрvмаз. Усқан ҵvҵак аёv чvмазаѳvк даақалар, ҵӏӏба-хуба верс рvqнvттvі аҵvҵҺаца арҵарацa еізон, ауада іаназvмклак ѳvҵара хvҵара амца еіҵурҵон, аша рҺон, ікуашауан, іччауан, іхумарvуан, адvрѳаенv хулааназа рхv іахуаша маҵvкґv

ѳнаргаломvзт, іҵан. Іара убрі ачаҵӏӏара аёґv іаґаѳv ахҵа рvлалvуан, іахvчмазааѳхvуан, іаґаѳґv ахvҵсааyан. Аха ӏӏҵа уі, алаӏӏцара аамҵа цеіт іара аша Һанv, уі vіасvіт, іҺаѳсvіт. Уазкtvі аамҵа азv уі еґзvqалуам, іқалазарґv іанаалvуам. Уазкv ёvц зхv ҵvрvзгаз ацара, алаӏӏцара ҵханатцоіт, іҺахнацоіт; ацара алашара іхнатvуеіт уі шхуарҵам, іаґарзvуоіт. Ӏӏҵа іқалоіт „агуабзіара-хчара-цабvрг“ мѳа іашала аҺра аманv. Уі аан Һзкvттvі қазӏӏа баҵсҵуа. ачаҵӏӏара еіҵш аґvрҵґv акvр каҵсашт доусv раша Һанv, іаґанvзаашт, ӏӏахсҵак, ӏӏҵамҵак-ҵқаґv анvмхалакуа, адґvл аёv аqнvт. Ус-

қан ауаа зеҕv іаҕvрбашт -аqудvрҽаѳv, ажvіра—шашv, анаҽра убас аҕvрҕҕv амvц-нvхаҟуеі, амvц-дvрцеі рҕvхѳагаҟуа рхvхнv. Убасқан іаҕvрдvрvшт, аіашах, алашарах, аҽсҕазара бзvіа ах іаарласнv уаѳv дкvлvзгvуа ацара-адvрра шаку!..

Арухан.

Аршvшѳv ді'хуаҽшуа. Анца срvцҺайа! Лvлах лvҕvмш лзаҕvуеіт.

Кукуна.

Аршvшѳv дv'іҕаҽшvуа.

Анца улvҽха сvҕ! Арі адохуҕvр даѳvсҕаазаап! Аҽхзv ілцvуеіт іҺан, ішvмбоі...

Куакуала.

Ілнахvуеіт іҺан ішvмбоі іqаҽш-qаҽшшза ашҕҕуа[19]) ішіҟунаҽса...

Куагуса.

Дааҽшvуама?

Арухан.

Маш.

Куакуала.

Дvцоуш.

Кукуна.

Лабҕаба д'іхуеіт шvмбоі...

Куакуа.

Анца ҺрvцҺайа! Лvҕvмш лзаҕvуеіт.

Кукуна.

ІеіҕалҺоіт.

Лабҕаба... Адохуҕvр...

Пахуала.

Убрі аqара алшара рvмоуш аҽсҕазара іалаҟуоу ахаа-баҟуа рзv, ацара-адvрра ахvі ахушvі рvмvчҟуа!..

АҼАРДА.

М. АҺАШБА.

АqУА
1924 ш.

АІЛУРКААРА.

[1]) Арԥшԥу—ма абччу, ма аҳца зухну іԥҭоу аччумазԥу.

[2]) Еруе—ԥічі—акамбаԥ ішаԥхауа.

[3]) Алабԥԥаԥу—аесаул.

[4]) Акамсар—акоміссар.

[5]) Ісаркіаԥуа—ілаԥуа; абччі, аҳцеі зухуа рԥеу алаԥуа рухуз рԥоіт.

[6]) Акіаԥара—аԥсра.

[7]) Мерԥа-ԥерԥа—ԥурԥ бузԥоуп—ღმერთო შექცოდე—анца саԥоумҭан.

[8]) Абарзал—курбанус ізԥу ауаа ажуіца іддурԥаҭоіт аіха еімԥаԥа, нас інагану ауахуама аԥеу інружуеіт, уаанԥуі іаахуану ауаа іргоіт. Зԥур ԥурԥауа ауаа, рԥуаҭаԥуа ірукуршану ҭлак аԥну ікнарҳауеіт; ашур-заца ԥану, ашуі аԥԥоуп-ҳа уі аԥуаца амԥун іԥулауам.

[9]) Шмарԥху—ԥшуԥунага.

[10]) Амаалуԥ—аԥеҳамбар.

[11]) Іаріаріа—анардхумарца ірцажаԥоуп; ԥулі—ფული-ԥурԥбузԥала аԥара іаҳзууп; есть—урусбузԥала—іԥоума? іумоума?

[12]) Хаҭакіаԥеку—імԥоу амаԥа аԥԥаҳ, алаба кулдану, анаԥуа реіԥш іԥаԥаза іааԥаҭану, акумжу акалԥ ааҭарԥулану,

амаҕраҕуа алаба ахҕуа іркулдану, акумжу азара іҩамху іаҕурщану іщуіцоіт. Іҩамху аднуҩ҃а дама дуззакуі тапанчакуі іцунуіцоіт. Маф҃аҩара фахус акалаҕ іхарҧоуп, уафу дуібауам...

13) Чаріра—аҧсуа-р'куашага-ащауп.

14) Уафу-оуку—ахҕарҧа аілаҩара ҕатану, алаба агуҕеі іареі еідкулану дфахану ікууеіт. Нас, акумжу амаҕраҕуа алаба ахҕуа іркулдану, азара іфуцра іаҕущарҕу іщуіцоіт. Акумжу аҩнуҩраҕуа анеібаірклакі іху-іҕу ааҧшзауам. Іфуцра іцгоу амаqа аднуі іqунууп qамакуі, тапанчакуі.

15) Зху-ҕоу—ахшуф змоу, аqуш.

16) Термометр—ашоура щага.

17) Нікуала—Арухан лабхунда Куакуана іхуз лҩауам, ілшоіт—азу Нікуала ҩа д'іҧхоіт.

18) Аганза—амушуҩ аqнуза; абрі ащqу аqнуі ага ҩа ззануу Очамчура аҕалаҕ ауп.

19) Ащҕҕуа—аҩца, ма абучу зухуа ібаҩҕ-баҩҕза ірулнахуа.